

A HALHATATLANSÁG ÚTJA* (Reformáció)

Péld 12,28

Midőn a reformáció ünnepéhez illően nagybetűs Reformációra gondolkodom, emlékezőm csöndjében „fölgangoskodnak Luther kalapácsütései a wittenbergi vártemplom kapuján“; szívemben dörömbölnék, századokat is átható döndüléssel. Történelmet teremtő erővel zúgtak-zengtek e hangok, s nyomukban kibontakozásnak indult egy új szellem és új lelkiesség forradalma — a reformáció.

Ha a reformációra gondolkodom, mégsem időben és térben távoli helyet és eseményt jelöl számomra; jelenti a bércektől ölelt Erdélyt — Tündér Ilona országát; jelenti a „kincses várost“, Kolozsvárt, egy egykoron Európához tartozót, sőt: a vallási türelem és lelkiismereti szabadság — 1568-as tordai — törvénybe iktatásával a korabeli Európát is meghaladót!

Jelenti a 452 évvel ezelőtt született erdélyi fejedelmet — János Zsigmondot —, akinek felvilágosult humanizmusa, türelmes és megértő szelme nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a reformáció — és annak radikális ága, az unitarizmus — Erdély földjén gyökeret verhetett. Jelenti az uralkodót, ma úgy mondanánk: a hatalmat képviselőt, aki maga is unitárius lett, de erejét, hatalmát nem arra használta, hogy elnyomja a másként gondolkodókat, elnémítsa vagy elüldözze a más hitet vallókat, hanem egyenlő jogokat — és békességet — kívánt biztosítani mindenki számára, míg Európaszerte féktelen türelmetlenség tombolt, uralkodott.

Jelenti a reformáció számomra — természetesen — Dávid Ferencet, az egyszemélyben protestáns és humanistát, a reformáció különböző fokozatain átmenő és túlnövő reformátort, az igazságot szenvedélyesen kereső lángelmét, a „theologus incomparabilis“-t, egyházam megalapítóját és első püspökét, „a megfeszült Jézus Krisztus szolgáját“, és az istenegység-hit erdélyi vértanúját.

Jelenti számomra a reformáció, hogy „A hit Isten ajándéka“, hogy a gondolat és lelkiismeret minden hatalmi megkötöttségtől ment és szabad. Jelenti Déva komor várbörtönét, de azt is, hogy: „Szárnyad van, lelkem, meg ne tagadd magadat!“

* Elhangzott a kolozsvári Rádióban, 1992. október 31-én.

Jelenti a reformáció, hogy „Szabadságra vagytok hivatva“ (Gal 5,13), hogy a lélek és az ember felemelkedésének és üdvösségének útja Istenben van, s hogy mindennek alapja, zsinórmértéke és iránya Jézus evangéliuma.

Es persze, jelenti még a reformáció az édes anyanyelv szárnyakat bontogatni kész szavát, a magyar nyelvű könyveket, s azt, hogy a kiejtett vagy nyomtatott „szavak csupán addig érnek valamit, amíg akadnak, akik készek börtönbe menni értük“. (Vaclav Havel)

S mennyi mindent jelent még! Számomra — unitárius számára — mérhetetlenül sokat: legszűkebb hazám, otthonom történelmének, többet mondok: sorsomnak alkatrésze a reformáció!

És jelenti azt is mindez, hogy: a reformáció örök. Ugy is, mint igény, mint szükség s korparancs. A vértanúk — tartozzanak bármilyen valláshoz vagy felekezethez — arra köteleznek, hogy tisztelettel adózzunk emléküknél. Ez már nem csak „a múlt lángjainál való melegedés“! Több: „az előttünk járók“ példája — követésre hív. Szemek vagyunk a láncban: az utánunk jövőknél — nekünk kell utat készíteni! A ma is járható út: az örök reformáció, mert — „Az igazság ösvényén élet van, és útja a halhatatlanság felé vezet.“ (Péld 12,28).

Tudjuk hát megülni az ünnepet, és tudjuk megélni szellemében a hétköznapokat; legyünk gondtalanok az örömben és gondosak az öröm kimunkálásában! Erre akar tanítani bennünket ez az ünnep. Ámen.

REMÉNY, MELY NEM SZÉGYENÍT MEG

Róm 5,5

Közhelynek számít, hogy az életben vannak — egyént és közösséget egyaránt megpróbáló — nehéz helyzetek. Ugy egyéni, mint közösségi életünk sok példát szolgáltat erre.

Mit látunk, mit tapasztalunk ezekben a helyzetekben? Általában két alaptípust figyelhetünk, különböztethetünk meg. Vannak, akik a megpróbáló, nehéz helyzetben összeroskadnak. Megtörtén, reményt-vesztetten feladják a küzdelmet és elbuknak. Ezekkel szemben vannak, akik az élet legkilátástalanabbnak tűnő helyzeteiben is tovább küzdenek. Valahogy mindig megőrzik a lélekjelenlétüket, és valahogy mindig „talpon maradnak“. Be szeretnénk mi is ebbe a második csoportba tartozni! Az élet megpróbáló, nehéz helyzeteiből is győztesen kikerülni, vagy — legalább is — nem elbukni, hanem „talpon maradni“... Vajon, mi a titka ennek?

Ahogy mondani szoktuk: remény nélkül nem lehet élni. Sokan tanúsítják, hogy az ember akár hatvan napig is kibírja élelem nélkül, akár egy hétig víz nélkül is megél, de remény nélkül élni ennél kevesebb időt sem lehet, illetve nem érdemes. A remény azt sugallja; hogy: nem szabad feladni! Erre készítenek. Arra biztat, hogy az élet legmegpróbálhatóbb helyzeteiben is van megoldás, a legkilátástalanabbnak tűnő helyzetekből is mindig van kiút. Olyan a remény, mint a színpompás szivárvány. Egyéni és közösségi életünk viharos-borús egén tündöklőn: szebb napokat ígér. Megoldást, kiutat, talponmaradást, megmaradást.

Vajon nem hiú ábránd, csalóka és meddő álmodozás mindez? Nemde erről írta egyik nagy költőnk, hogy a remény csak „csalóka kéjleány”? Az embert megszegyenítő. És mikor csal meg? Midőn csak üres ábrándozás, amolyan meddő — „sült galambot váró” — tétlen álmodozás. Bizonyára ebben az értelemben írta másik nagy költőnk is, hogy: Az ábrándozás — az élet megrontója.

A keresztény embernek más reménysége van. A keresztény remény Istenre alapoz. Isten szeretetére. Arra az atyai szeretetre, amely megtartója az egyes embernek, és az egész világnak. Arra a szeretetre, amely nem kívánja, hogy valaki is elveszzen, hanem azt akarja, hogy „minden ember üdvözljön” (1Tim 2,4).

A keresztény ember a legnagyobb próbák és kísértések között is számít mindig erre a szeretetre, mert „hűséges az Isten”, Aki — a kellő időben — „el fogja készíteni a szabadulás útját is” (1Kor 10,13). E hatalmas tapasztalás birtokában írhatta Pál apostol, hogy bár: „Mindenütt szorongatnak minket, de nem szorítanak be, kétségeskedünk, de nem esünk kétségbe; üldözöttek vagyunk, de nem elhagyottak, letipornak, de nem pusztulunk el” (2Kor 4,8—9). Ez az Isten szeretetére alapozott reménység, amely nem szégyenít meg. És milyen szépen indokolja Pál apostol ezt: „mert szívünkbe áradt az Isten szeretete”. Azért nem szégyenít meg ez a reménység, mert nekünk már a szívünkbe áradt Isten szeretete. Azt sűgja a szívünk: megsejtettük, megérettük, sőt megtapasztaltuk már ezt az atyai szeretetet, amely soha el nem fogy és soha el nem hagy. Erre a „szívünkbe áradt” szeretetre alapoz mindig — cselekvésre indítón — az a keresztény reménység, amely nem szégyenít meg soha.

Az életnek már sok, remény-foszlató, nehéz helyzetében megtapasztaltam Isten szeretetét. Ezért nem mondhatok le a reményről. És boldog vagyok, hogy — Pál apostollal — tudom: ez a reménység nem szégyenít meg soha! Sokszor voltam úgy, hogy nem értettem, nem tudtam felfogni, hogy — az adott helyzetben — mit is akar velem az Isten? Nem értettem, miért kerültem ebbe vagy abba a helyzetbe, s nem abba, amelybe kerülni szerettem volna. Isten gondolatai nem a mi gondolataink! Be nehéz ezt megtanulni. Volt, hogy csak évek múltán döbbsentem rá: Isten jót cselekedett! Az én érdekemben, az én javamra. És szívemben áradt

szeretete, mely soha el nem fogy és mindent jóra fordít. A lényeg a szemnek láthatatlan — írta Saint-Exupéry, és ezért szívével néha többet lát az ember. Ha egyszer „szívünkbe áradt az Isten szeretete“, akkor miénk a reménység, amely nem szégyenít meg. Éltető reménynek is szoktam nevezni.

Hangzatos jelzőkkel teleaggatott korunk, „modern“-nek nevezett világunk forgatagában nem lehet nem észrevenni, hogy — sajnos — meg-sokasodott az elfásultak, közönyösek, csalódottak, kiábrándultak, kiégettek száma. Egyre nő a „menekülő emberek“ száma is. Alkoholizmus, kábító-szer-élvezet, külföld és minden korosztályt veszélyeztetően: az öngyilkos-ságba menekvők. Gyűjtő néven: talajt vesztett embereknek nevezik őket. Valójában reményt vesztett emberekről beszélhetünk. A reményt vesz-tett emberek — mindig — talajt vesztett emberek is.

Engedjük hát szívünkbe áradni Isten szeretetét, hogy egyéni és közösségi életünknek minden helyzetében erősítsen, éltesen és megtart-son az a remény, amely nem szégyenít meg soha. Ámen.

KÉSZSÉGESEN ÉS MEGGONDOLTAN

Jak 1,19—20

Ellentétektől megosztott, nyugtalan világunkban gyakran halljuk ezt a szót: dialógus. Egymással szemben álló feleknek ajánlják a dialógust, mint megoldási lehetőséget, hogy — az értelmetlen és pusztító háborús-kodás helyett — békés úton szüntessék meg az ellentéteket.

Mi a dialógus? Magyarul: párbeszéd. Ismerjük a szót, eíég gyakran használjuk és leginkább beszélgetésként értelmezzük. Két ember társal-gása, párbeszéde.

Az ilyen jellegű magyarázat azonban meglehetősen felületes. A pár-beszéd ugyanis több mint egyszerű társalgás, beszélgetés, eszme-csere, netán csevegés. A párbeszéd tudatosan meggondolt emberi magatartás és készséggel vállalt viselkedésmód. Abból a felismerésből fakad, hogy az ember egyedi és ugyanakkor közösségi lény is, aki arra hivatott, hogy együtt éljen másokkal. Arra az emberi tapasztalat által is igazolt, mélyen keresztény meggyőződésre alapoz, hogy az emberek között feszülő ellen-tétek feloldására, megszüntetésére mindig alkalmasabb a dialógus, a készséges és meggondolt párbeszéd, mint a türelmetlenség, a harag, a gyűlölet és az ezekből táplálkozó erőszak, az értelmetlen és pusztító há-borúskodás. Ez utóbbiak sohasem jelentenek valódi megoldást. Zsákutcát kínálnak csupán. „Az aljasságra vicsorgó gyűlölet is eltorzítja az arcvo-

násokat. Az igazságtalanság miatt érzett haragtól is bereked a hang.“ (B. Brecht) Jakab apostollal szólva: „az ember haragja nem szolgálja az Isten igazságát.“

A párbeszéd nemcsak a beszéd készségét foglalja magába, hanem a hallgatását is. Késznek-képesnek és készségesnek kell lenni mindig a meggondolt beszédre, hogy a másik ember meghallja és megértse, de készségesek kell legyünk a hallgatásra, hogy mi is meghalljuk és megértjük a másik embert. Enélkül nincs párbeszéd.

Szinte naponta találkozunk olyan emberekkel, akik készséggel érdeklődnek hogylétünk felől. Amilyen jólesik érdeklődésük, amely figyelmeséget, törődést sejtet, annyira megdöbrent és kiábrándít, midőn észrevesszük, hogy válaszukra már oda sem figyelnek! Nem is érdekli őket. Egyszerűen, olyannyira önmaguknak élnek, hogy nincs is idejük ránk. Max Picard fájdalmasan igaz megállapítását idézik eszembe: „Az atomizált embernek nincs ideje, mert nincs szeretete. A szeretet és az idő összetartozik. A szerető ember megáll a másik ember és a dolgok előtt, és időt szán rájuk — és ez a szeretet. Még egyszer: az idő és a szeretet összetartozik...“

Így nézve, vajon milyen hangsúlyt nyer a régi bölcs figyelmeztetése, hogy Isten két füllel rendelkező lénynek teremtette az embert, míg száját csak egyet adott neki?!

A párbeszéd tehát az értelmes emberi lényre jellemző magatartásmód, de egyben mélyen keresztény — tehát humánus — viselkedésforma. Miért? Azért, mert a szeretetre alapozva segít megszüntetni az emberek közötti ellentéteket, kiküszöbölni az ezekből fakadó összetűzéseket.

Ellentétektől megosztott, nyugtalan — és összetűzésektől sem mentes — világunkban égető szükség van a nehezen haragvó, beszédben meggondolt és hallgatásra kész emberekre. A nyitott és párbeszédre mindig kész keresztényekre, akik Isten akaratát és igazságát szolgálják a földön. Legyünk ilyen emberek. Ámen.

ITT AZ UTOLSÓ ÓRA (Szilveszter)

Jak 5,3/c

Egy év újra elrohant felettünk, s eljött az utolsó nap és az utolsó óra is. Ha utolsó, akkor — több már nincs hátra. Bárhogy kapkodunk, az óramutató feltartóztathatatlan megy körbe a számlapon, s minél inkább kapkodunk, annál jobban elaprózódik ez az utolsó óra is.

Az amerikai unitárius lelkész-költő, Emerson, Napok című versének filozofikus mélységű sorait idézem:

„Álszent napok, / Idő leányai, / mezitlábás dervisként siketek / végtelen sorban némán vonulók, / ág van a kezükben és diadém, / Ajándékukból jut kinek-kinek / kenyér, királyság, csillag, tágas ég. / Pompájukat kertemből nézdelem, / hajnali vágyaim feledve már, / sebtiben tépek almákat, füvet. / S némán kimúlt a nap. Csak nagysoká látom meg komor éke közt a gúnyt.“

Álszent napjaink úgy múlnak el, hogy sokszor észre sem vesszük. Félelmetes, hogy életünk maga is elmúlhat így! Pedig a múltó napok mindannyiunknak tartogatnak valamilyen ajándékot. Kérdés, hogy megszerezzük-e őket? A múltó napoknak isteni rendeltetésük van; a múltó földi létet talentumként bízta ránk, ajándékozta nekünk Isten, hogy „éljünk vele“, hogy valódi kincseket, értékeket gyűjtsünk. Ezért kell bölcsen felhasználni múltó napjainkat, jól gazdálkodni velük, mert az elmúlasztott alkalmak soha többé nem hozhatók vissza. Az utolsó óra, a naplemente pillanatában már hiába kapkodunk fűhöz-fához: az csak a „sebtiben tépett almák és füvek“ hiábavalósága! Az értéktelen „kincsek“ gyűjtésének hiábavalósága...

Lám, ebben az évben is itt az utolsó óra. Ezen már fűhöz-fához való kapkodásunk sem segít, nem változtat. Emberfia nem fordíthatja vissza az „idő kerekét“: íme, itt az utolsó óra!

Belém sajdul fájdalma: be jó lenne újra kezdeni, előről. De nem lehet. Pedig annyi mindent másképp csinálnék. Túlságosan odakötöttem magam, életem a hiábavaló dolgokhoz. Ismét betöltötték, lefoglalták, felélték mindennapjaimat. Veszélyesen odagyökereztem a múlandó, „földi dolgokhoz“, s nem maradt időm — csak oly kevés — a lelkiekre. Nem gondoltam az utolsó órára. „Kincseket gyűjtöttem, még az utolsó napokban is“, de milyeneket? Tékozló gyermek voltam újra: kipergett, elfolyt ujjaim között az Isten által adott drága idő aránya... Most már komolyabban venném a maradandó dolgokat, az igazi kincseket! Nem feledném a hiábavalóságok utáni hajszában ezt a közelgő utolsó órát! De most már késő. Itt az utolsó óra.

Ekkor hajol közel hozzánk — tékozló gyermekeihez — az Atya, Aki kezdettől fogva velünk volt! Aki az elmúló esztendő utolsó órájában eszmélő, bűnbánó, megtérő gyermekét sem tagadja meg, mert szeret. Nem, Ő sem fordítja vissza az idő kerekét; nem íratja velünk újra az esztendőt. Azt elkerülhetetlenül, visszavonhatatlanul „le kell írunk!“ át kell adnunk az elmúlásnak. De amint elmerül az idő végtelen tengerében, életünk egén felragyog egy új év ígérete. A szilveszter est — az utolsó óra — komor sötétjéből, lassan feldereng egy új nap hajnala, mint az újesztendő ígérete. Tiszta, fehér lapként, melyet — az előző évek tanulságaival gazdagodva — nekünk kell majd teleírunk. Áldott, ígéretes, új lehetőséget kínál fel, ajándékoz nekünk a szerető Isten.

hogy mi — végre — igazi kincseket gyűjtsünk. Melyeket nem rág meg a moly, nem emészt meg a rozsda, sem a tűz.

Örök kincskeresők, kérjük hát a költővel mi is az Idők Urát: „Ó, Istenem, teremts hát a semmiből / Új esztendőt nekünk, / Fehér lapot, hogy írjunk végre rá / Igaz történetünk: / A szeretet s a jóság álmait . . .“ (Reményik Sándor) Ámen.

Gálfalvi Sándor

A SZOLGÁLÓ EMBER

Megilletődve veszem kezembe a Berde-serleget. A Zsinati Főtanács záró akkordjaként a közel száz éves Berde-serleggel mondott pohárköszöntő évszázados hagyományt ápol és megtisztelő számomra, hogy részese lehetek ilyen nemes hagyomány továbbéltetésének.

Meghatódásom mélyebb oka mégsem ez, hanem annak a felismerése, hogy a Berde-serleg az elmúlt évszázad során szimbólummá vált: a lankadatlan munka, a kitartó, gyakran az élet örömeiről lemondó céltudatos takarékoság, az egyházát és népét szolgáló áldozatkészség szimbólumává.

Berde Mózes már kora ifjúságában megfogalmazza célkitűzését. Benczédi Gergelyhez írt levelében ezt olvashatjuk: „Egész életemben, úgyszólván gyermekségem óta, egy szent célért küzdöttem . . . meg akartam mutatni, hogy szegény legény is hasznára lehet társadalmának, az emberiségnek, nemzetének, erős akarattal.“

Egész életvitelét, minden cselekedetét ez a fiataalkori célkitűzés határozza meg. Ezért tanul és lesz neves jogtudós, ezért vállal közszolgálatot, aminek bére királyi kegyelemből börtönbüntetésre változtatott halálos ítélet, ezért él szinte a nélkülözésig menő szigorú önmegtartoztató életet és vállalja minden nemes ügynek a szolgálatát.

Életeszményét nem foglalta könyvbe, hiszen széleskörű munkássága miatt erre talán nem is volt ideje, de levelezéseiből, hivatali munkájának jelentéseiből világosan bontakoznak ki életét szabályozó, magas erkölcsiséget hordozó gondolatai.

Korán felismeri, hogy fő célját, az „unitárius nevelőintézetek kedvezőbb állapotára való segítését“ csak úgy érheti el, ha megfelelő anyagi bázist biztosít egyházának. Rendkívüli gazdasági érzékével, következetes gazdaszellemeivel hatalmas vagyoncra tesz szert: ingatlanait, ingóságainak